Q. D. B. V.

DE MORBIS EX ALIIS PRODEUNTIBUS,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DOMINO CAROLO,
BORUSSIÆ PRINCIPE, MARCHIONE BRANDENBURGICO, RELIQUA,

PRÆSIDE
FRIDERICO HOFFMANNO,
COLLEGII MEDICI h. t. DECANO,

PRO DOCTORIS GRADU,

publice diſputabit,
JOANN. WILHELM. STUTE,
Suſatenſis - Gueſtphalus.
Ad diem Maij, MDCCXVI.
H. L. Q. C.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

NOBILISSIMO
DN. CANDIDATO,

S. P. D.

PRÆSES.

Ui in omni artium & disciplinarum genere feliciter proficere & progredi contendunt, atque id obtinere, cujus causa quælibet earum addiscitur: in iis duo minimum concurrere debent, quorum amica conspiratione matura perfectio exoriatur. Sunt vero hæc natura & institutio, quæ, sicut in omni eruditione acquirenda, ita maxime in saluberrima omnium artium, quæ tuendæ valetudini servit, plurimum sibi vendicant. Equidem multum interest a benignissima natura ingenium perspicax non minus ac docile promptamque memoriam obtinuisse. Verum enim vero, quemadmodum hortus, solo pingui & frugifero gaudens, deficiente cultura

nunquam lætos proferet fructus, qui vel oculum delectare & saturare cupidum queunt: ita indoles suscipiendis doctrinæ seminibus etiam aptissima fructibus egregiis proferendis per se minus idonea erit, nisi fidelem Magistrum nacta fuerit, qui saluberrimis institutis eam excolat atque perpoliat. In Te vero CL. DN. CANDIDATE, quid natura & quid fidelis institutio efficere possit, videtur experta: Tu ad nostram Academiam ad discendum indolem non modo, sed etiam intra a deo non longum tempus tam generoso diligentiæ impetu sub nostra manuductione eam perfecisti, tantos in salutari nostra arte profectus nactus, ut cum eximia laude summos in arte nostra honores capessere possis, Tuque eo mihi videris id consecutus, quod plurimis aliis negatum est, tametsi per omnes scholas, perque omnes libros prorsus Ulysseos labores susceperint. Uterque verissime dixit, & qui artem longam pronunciavit, & qui intra sex mensium spatium eam posse addisci adseruit. Quodsi enim experientia sola in consilium adhibetur, nec plures hominum ætates ad studium medicum sufficiunt, si vero ad scientiæ ac rationis leges ac regulas exacta discatur, utique facilius, alias longum & arduum

ne-

negotium conficietur. Quid utrumque sit, probe scio, intelligis. Nihil itaque restat, præterquam id unum, ut Tibi de egregiis & prorsus singularibus in salutari nostra arte profectibus, mihique de filio artis nostræ, quem genui intra paucos annos, genuino gratuler. Quemadmodum vero omnis supervacanea eruditio ac scientia sine divina gratia atque benedictione est; Ita eandem Tibi Tuisque laboribus practicis amplissimam apprecor: Hæc enim Tibi si adsit, nullam fortunam vel hominum malevolentiam respicere debes, sed & citra fortunam & cum aliorum invidia recte facies. Vale, & res tuas prospere atque feliciter age. Dabam ex Fridericiana Kalendis Maji CIↃIↃCCXVI.

Que

Que vôtre esprit a fait de glorieux efforts
En découvrant si bien de mainte maladie
La source & le poison qui minent nôtre corps,
Et qui cruellement font la guerre à la vie.
Vn si sçavant debut dès la fleur de vos ans
Promet la recompense à Vôtre grand merite:
Jouissez en bientôt, jouissez en long tems;
Que de Vos beaux talents tout l' vnivers profite!

Je suis par inclination & par
devoir votre serviteur &
Ami

GVIL. ANDR. KELLNER.

Ardua quantumvis res sit cognoscere morbum,
Et quæ sit tanti proxima causa mali;
Qua ratione suas soleat diffundere vires,
Unus ut alterius fons & origo detur:
Attamen, insigni qui mentis acumine polles,
Est hæc materies jam satis apta Tibi.
Ægrorum solers properantia fata repellas!
Te medico, valeat trux libitina parum:

paucis hisce
Nobilissimo experientissimoque Domino
Candidato gratulari voluit

I. D. W. MUSCULUS,
LL. Cultor

DISSERTATIO MEDICA SOLENNIS
DE
MORBIS EX ALIIS
PRODEUNTIBUS.

§. I.

Uicunque artis opus dextre non minus quam prudenter exercere, de morbis recte judicare vel eos mature præcavere vult; is maxime omnium causas, quæ morbos inferunt, eorumque primordia, occasiones & progressus, serio magnaque cum cura inquirere debet, quia omnis morborum medicatio & præservatio in universum ad removendas eorum, per multa & varia auxiliorum genera, causas directa est, adeo, ut is solum feliciterque ægris medeatur, qui harum rerum necessaria cognitione instructus est, quæ unice solidam & rationalem medicinam à vulgari illa empirica & temeraria distinguit. Quantum vero utilis & necessaria est hæc causarum morbificarum scientia, quam pathologiam appellamus: tam parum ex-

quiſite eam adhuc pertractatam expeditamque animadvertimus, cum tamen vera pathologia ſalutaris artis medicæ præcipuum ſit fulcrum atque fundamentum. Nobis igitur in ſuperioribus diſſertationibus ſerius & non perfunctorius is fuit labor, ut in veras morborum cauſas inquireremus; quod inſtitutum ipſa etiam hac tractatione proſequi ſtuduimus, qua breviter, &, ut ſperamus, ſolide demonſtrabimus quomodo unus ex altero morbus prodeat, vel tranſeat in alterum. Faxit ſummum, quod devota mente, tamquam omnis veri bonique inexhauſtum fontem veneramur, numen, ut, cujus cauſſa laboramus, illud abundantisſime conſequamur.

§. II.

Primo autem loco non abs re monendum eſſe arbitror, nos minime in ſymptomatibus, quæ morbis proxime adſunt vel ſuperveniunt, explicandis vel eorum ratione inquirenda occupatos fore; ſed hæc meditationis noſtræ ſumma erit, ut agamus de eo, quomodo morbus, qui jamdum hominem deſeruit, ad alium, utplurimum deteriorem, corpus diſpoſitum relinquere ſoleat. Quid enim, teſte experientia, optima veritatum parente, ſolennius eſt, quam ex uno morbo alium prodire, &, priori ceſſante, demum novum & qui non raro perimat, ſuccreſcere? Quodſi enim medicus in conſilium accitus paulo accuratius in primam morbi originem, prudenti examine inſtituto, inquirat, nunquam fere non illud obſervabit, præcedentem quendam morbum huic, ex quo jam laborat æger, cauſam atque occaſionem ſubminiſtraſſe. Quid enim quæſo aliud dicunt crebræ illæ decumbentium voces, quibus de origine mali ſui quæſiti

ita

ita reſpondent: ex quo illam febrim vel illum morbum paſſus fui, in hanc ægritudinem incidi & peſſime me habui. Quum autem variæ ſint cauſæ, quare unus morbus ex altero progignatur: prima tamen & præcipua practicorum error & ignorantia videtur, qui ſæpiſſime motus morboſos, cauſis eorum neglectis, infido artificio, ſed pesſimo euentu, præpoſtere medicina cohibent; aut morbi reliquias & noxios humores convenienti medicina ſufficienter non educunt atque evacuant; aut denique diuturniori morbo imbecillum redditum ventriculum totumque corpus, neque ſalubri diæta, neque roborantibus remediis ſublevant. Longe vero deterior res eſt, quando iidem ex morbo benigno malignum afficiunt, quod facile & ſæpisſime fit, ſi imprudentisſimo conatu noxium, quod expelli debebat, ad interiora repellunt. Neque tamen ſemper in medico hæret culpa, ſed ſæpisſime novi propullantis morbi origo ipſis ægrotis adſcribenda eſt, quando ſaluberrima medicorum præcepta, de diæta poſt morbum recte inſtituenda, neglectui habent, minusque dicto obedientes, corpus admodum imbecillum multis ac variis minus congruis eſculentis & potulentis infarciunt, aut cuivis aeri incaute obiiciunt. Unde autem fiat, ut ii, qui à morbo vix convaluerunt, tam ſubito in alios rurſus incidant, ratio in expedito eſt. Neque enim ullus morbus eſt, ſive ex acutorum ſive ex diuturnorum genere, qui non ſolidas æque ac fluidas corporis partes vitiet atque lædat. Jam vero, ſolidorum tono, robore ac vigore deperdito, nova facile ſtagnatio, ſtaſis vel humorum corruptio emergit, niſi id accurata diæta vel medicina præcaveamus. Quare non inutilem ope-

ram nos posituros esse existimamus, quando, per classes & varias causarum series eundo, morborum ex morbis progenerationem evolvere allaboraverimus. Initium vero faciemus ab iis affectibus, quos ingens universi corporis imbecillitas, ex morbo vel variis aliis causis profecta, ingenerat.

§. III.

Primo itaque quid frequentius usu venit, quam quod post graviores & sæpe tantum non incompescibiles sanguinis profusiones e. g. in abortu, puerperio, gravi vulneratione vel post nimias hæmorrhoides aut mensium immoderatum profluuium frigidi sic dicti morbi, ut cachexia, pedum œdemata, anasarca & aliæ funestæ hydropis species subnascantur? Nam nimium exhausto vitæ fonte, sanguine, ventriculi & canalis, qui vitali machinæ alimentum conveniens præparat, actio atque digestio non modo minuitur, sed, quod magis est, robur, quo solidæ gaudent partes, & quo inutile ejicitur, utile vero bene permiscetur ac conservatur, admodum labefactatur, unde nihil aliud efficitur, quam ut ingens & cruditatum in primis viis & impurorum succorum in venis fiat proventus. Accedit, quod ob imbecilliorem humorum circuitum, & exclusionem maleferiatorum humorum deficientem, hinc inde in partibus solidis atque meatibus stagnationes, obstructiones, stases, quæ & longarum & acutarum passionum fœcundæ genitrices sunt, ortum suum ac incrementum accipiant. Quæ omnia & majora & deteriora fiunt, ubi animi perturbationes, quibus nec ul-

lum

ſum aliud nocumentorum genus vehementius debilitat, accedunt: vel quando vitium in diæta commiſſum aut facta fuerit magna corporis refrigeratio. Hiſce medicorum imperitia ſi jungitur, quando adhuc infirmos validiori & crebriori evacuatione exagitant, eo facilius ad irreparabile morbus exitium perveniet.

§. IV.

Solet vero quam maxime a morbo graviter affligente ingens ventriculo atque inteſtinis debilitas accedere, unde digeſtio perit, cruditatum fit cumulus, egeſtiones alvinæ non recte procedunt, & ſic æſtus præternaturalis, corpus ejusque vires lente conſumens, ſuccreſcit, phlogoſes & anxietates adſunt, appetentia minuitur, omnia in perniciem prolabuntur. Fiunt hæc vitia plerumque a neglecta poſt morbum primarum viarum evacuatione, neque minus ab inſatiabili ciborum aviditate & voracitate, qua ordinario ex morbo convaleſcentes laborant. Res vero magis periculi plena fit, quando medicus non cito vel tuto primas vias deplet, ſed potius intempeſtive refrigerantibus æſtui refrænando invigilat; quo modo perquam facile vel lentæ & hecticæ febres vel colicæ convulſivæ, aut in hypochondriis moleſtiſſimæ paſſiones producuntur.

§. V.

Ex omnibus vero, quæ corpus debilitant, idque ad ſuſcipiendos morbos præparant, nihil aptius eſt, præterquam puerperium, quod multas, varias, easque gra-

graves affectiones non-raro post se trahit. Vidimus post puerperium spasticas hypochondriorum atque hystericas diuturnas afflictiones, vidimus multas in melancholiam, hemicraniam, abdominis perpetuam flatulentiam, tumorem, cachexiam, præcipitatas: quæ mala mirum quantum gravior animi perturbatio accelerat. Nam in universum tenere oportet terrorem aut vehementem iram vix in ullis corporibus majorem truculentiam, quam in infirmis & a morbo debilitatis exercere: tanta enim horum affectuum vis est, ut intime in genus nervosum grassando, omnes in corpore vitales motus perturbent, pejori certe quam ullum venenum effectu. Præterea puerperis & aliis imbecillioribus, omne, quod nervis inimicum, quod vires destruit, quod humores in motu sistit, admodum infestum est, unde a frigido potu nec non improvida corporis refrigeratione, mala diæta vel violento quodam pharmaco vehementer offenduntur. Neque vero tantum a morbo universi corporis debilitas, ad novas & alias denuo suscipiendas ægritudines aptissima emergit: sed sæpenumero a quibusdam morbis peculiaris & certæ partis cujusdam imbecillitas, alium morbum invehens, remanet. Atque ut ordiamur a suprema corporis regione, capite videlicet, quid crebrius in praxi visitur, quam, quod a discussa forti apoplexia dextri vel sinistri lateris paralysis relinquatur, ubi brachium & pes, restitante quidem debiliori sensu, motu privantur, oris tortura & linguæ balbutie conjuncta. Neque modus, quo generatur tam grave malum, captu admodum difficilis est. Quia enim in apoplexia meningum vasa a san-

ſanguine, qui copioſius huc ruit, admodum expanſa & diſtenta ſunt, intercepto ejus libero itinere, efficitur, ut ſeroſa pars ſecedens per meatus tenuiſſimos in partem poſticam cerebri & ſpinalis medullæ principium, in duo latera diviſum, deſcendat, unde fluidi, quod nervi vehunt, influxus deficit, hinc priſtinam tenſionem & vigorem, qui ad motum & ſenſum requiritur, membra ſubjacentia amittunt. Et quia a nimia ſeroſitate cerebri & medullæ oblongatæ fibræ nimium flaccidæ redduntur, ſublata tenſione, quæ ad cujuscunque generis ſenſationis, & ingenii animique vigorem, quam maxime neceſſaria eſt: hinc apoplecticum inſultum utplurimum ſtupiditas, ingens, memoriæ debilitas, ſomnolentia & ad actiones obeundas ſumma pigritia conſequitur.

§. VI.

Epilepſiam cerebrum ac nervos, præſertim opticos, mire debilitare, vel ex eo clarum atque perſpectum eſt, quod hanc ipſam in repentinam cæcitatem mutatam fuiſſe in *M. N. C. Dec. 1. An. III. obſ. 161. it. Cent. 1. 4. 11. Obſ. 130.* legamus; in graviori enim epilepſia ſanguis cum impetu, ob fortes ſpaſticas in abdomine ſtricturas, ad caput fertur, ubi ſtagnans ſerum deponit, quod cum in anteriora cerebri & nervorum opticorum thalamos defluit, eos obſtruendo, guttam ſerenam producit. Ex eo jam facile intelligitur, quare a vehementi vomitu, per medicinam ſuſcitato, cachectici in repentinam cæcitatem lapſi fuerint. hujus generis exempla *Hildanus Cent. V. obſ. 19. it. Ep. 41. pag. 181.* refert. Et quia in

paroxyſmis epilepticorum nervi, qui oculis motum præſtant, ſimul contorquentur, hinc oculorum ſitus interdum pervertitur, unde ſtrabiſmus naſcitur, qui ex paroxyſmo epileptico in infante relictus fuit *Cl. Suegero in miſc. Nat. Curioſ. Dec. I. A. III. obſ. 162.* id commemorante. Maniæ in melancholiam, ſicuti contra melancholiæ in maniam tranſitum facilem fieri percrebra experientia convincit, quandoquidem in utroque affectu cerebri vaſa viſcidi ſanguinis copia infarcta ſunt, cujus in melancholia tardior & difficilior, celerrimus vero in delirio & mania eſt progreſſus, propter maximam ſtricturam meningum, ſanguinis citatiorem curſum efficientem: quemadmodum vero fortiorem ſpaſmum ſemper fere ejusdem partis atonia & languor flaccidus excipit: ita etiam ceſſante, quæ in paroxyſmo maniaco viſitur, nimia ſtrictura membranarum & vaſorum cerebri, horum relaxatio & debilitas ſequitur, qua poſtea ſanguinis difficilior per has partes fit progreſſio; ex qua melancholicorum phantaſmata incunabula ſua trahunt.

§. VII

Ex febre acuta, caput & nervos occupante, cujus generis ſolet eſſe ſic dicta Hungarica, quam delirium vel ſtupor quidam aut acerbiſſima cephalagia comitatur, ſæpenumero ſurditas vel minimum difficultas auditus ſequitur, quæ totam quandoque vitam perdurat. Equidem non malum alias indicium eſt, ſed ſalutaris criſeos notam medici habent, ſi quando circa tempora critica hebetudo auditus in acutis febribus acce-

accedit; neque ſine ratione. Nam ſi criſis perfecta eſt, ſtrictura ſolidorum, quæ toto febris impetu durat, ſeſe remittit, quo facto pulſus celeritas & durities minuitur, excretio per urinam, alvum & cutim reſtituitur, meatibus magis factis apertis, qui jam non tenuem ſeroſitatem, ſed crasſiores etiam feculentias dimittunt: hinc in febribus acutis, capiti infeſtis, remittente meningum ſpaſmo, fibrarum fit relaxatio, unde ſanguis tardius progrediens, ſeroſitatem deponit, quæ, ad principium nervorum acuſticorum deſcendens, auditum difficilem procreat, quæ neglecta in incurabilem & perpetuam ſurditatem tranſit. Nam quando caput tum improvide frigori exponitur, vel medici diſcusſioni humoris ſtagnantis in capite per cephalica & ſudorifera convenientia minus invigilant, partium cerebri, quæ ad auditus organum pertinent, a ſubſiſtente humore fit pextinax obſtructio vel plenaria corruptio.

§. VIII.

A capite, ceu ſuprema corporis regione, ad mediam, nempe thoracem, progreſſum facturi, deprehendimus multos eſſe pectoris morbos, qui magnam imbecillitatem vaſtisſimo pulmonum viſceri inferendo, illud ad varios affectus diſponunt. Nihil enim frequentius in praxi obſervatur, quam quod hæmoptyſin, præſertim male curatam, preſſo pede phthiſis inſequatur, idque eo magis, quando nimis celeriter exundans ſanguis adſtringentibus vel narcoticis vi quaſi compeſcitur. Quam graviter hoc nomine in omnibus fere nimiis hæmorrhagiis, cum eas celeriter adſtrin-

gentibus reprimere conantur medici, delinquant, tristisſimis & funeſtis compluribus exemplis, non ſemel, ſed ſæpius ac iterum, perſpectum habemus. Hi enim miſeri homines veras enormium hæmorrhagiarum cauſas ignorant, quæ non aliæ, quam fortes ſtricturæ vaſorum ſpaſticæ in abdomine vel remotis partibus ſunt, quibus liber ſanguinis circuitus intercipitur, ita ut is, coarctatis alibi meatibus, in alias partes cum impetu ruat atque urgeatur. Quando vero ad pulmonum vaſa fertur, hæc nimium diſtenta tandem diſrumpuntur, quo ingens ſanguinis in aſperam arteriam fit effuſio. Quodſi igitur, nulla habita ſpaſmorum vel inæqualis circuitus ratione, præpropere dantur adſtringentia, ſanguis tenuis ac fluidus craſſeſcit, inque coagulum abit, &, effluere neſcius, vel in putredinem abit, vel ejus ſeroſitas tubercula ingenerat, unde ulcera fiunt & ita phthiſeos eſt origo, nam quando ob humoris acrimoniam, vel ob eorum copiam diſtendentem, veſiculæ pulmonales minutisſimæ perrumpuntur, ex pluribus una, vel plures amplæ cavitates reſultant, extrema vero vaſorum capillamenta exeſa magis patula redduntur, quibus efficitur, ut multum ſucci chyloſi in cavernulas influat, quod, ob vaſa capillaria & lymphatica non amplius cohærentia, minus reſorbetur, ſed ſtagnans lentorem contrahit, inſpiſſatur, turbidum globoſumque evadere & fœtere, ſi longior ejus mora fuerit, incipit. Atque hunc in modum ex hæmoptyſi phthiſica pulmonum perfacile fit exulceratio.

§. IX.

§. IX.

Pleuritidem in abſceſſum vel empyema tranſire, non modo ab *Hippocrate* paſſim in ejus monumentis memoriæ proditum eſt: ſed & multa experientia, cui ratio ſuffragatur, amplius id confirmat. Agunt de hoc *Aph. VIII. S. V.* qui ita ſe habet, *quicunque plevritici expectorabilem materiam intra quatuordecim dies non excludunt, iis in empyema degenerat.* Et *Aph. XV. ejusd. libri* ita ſcribit: *quicunque à pleuritide empyi, hoc eſt, purulenti redduntur, ii liberantur, quando finem expectorandi intra quatuor demum dies faciunt; intra quod tempus rupta eſt pleutitidis vomica, ſin minus, in phthiſin degenenerant.* Hi duo notatu perquam digni aphoriſmi nos docent pleuritidem in empyema degenerare, ſi purulenta non intra quatuordecim dies excluditur materia, & quando hæc in empyemate non deſinit intra quadraginta dies fluere, phthiſin fieri, quod edictum etiam experientia confirmat nec ratio inventu difficilis eſt. Nam in pleuritide, non ſecus ac in peripnevmonia, ipſa pulmonis ſubſtantia, non vero, quæ coſtas ſuccingit, membrana, inflammatorio & dolorifico, ex ſangvinis ſtaſi, tumore eſt adfecta, quemadmodum id uberius in *diſſertatione noſtra de pleuritide & peripnevmonia* oſtendimus. Hæc itaque inflammatoria ſtaſis, ſi plane diſcutitur, perfecte ſanatur morbus, at ſi diſcuti renuit, in purulentam abit materiam, quæ expectoranda eſt. Quodſi vero intra quatuordecim dierum intervallum nec febris decedit, nec puris excretio ſequitur, tunc materia inhærens vomicam formare animadvertitur. *Hippocrates* vero, ut recte monet *Galenus*, quamlibet in pus mutationem vocat empyema,

quod etiam vocat, quando, rupta vomica, inter thoracem & pulmonem pus effunditur. Utrumque igitur accidit, quando pleuritici per expectorationem non expurgantur. Quandocunque vero, vomica rupta, expectoratio intra quadtaginta dies non cessat, phthisis præ foribus est, certum enim tunc indicium, vomicam ulterius proserpere & acre pus totam pulmonum substantiam in exulcerationem abripere, unde tabes & phthisis. Memorabile hac de re olim, cum Mindæ Westphalorum egimus, in praxi habuimus exemplum, ubi post pleuritidem tussis, macies, febris, inquies & spirandi angustia ad duos menses permansit, tandem inexpectato, ad aliquot libras, pus album, conglobatum, sed minimè fœtens rejectum fuit, quæ ejectio ad tres minimum septimanas perduravit, tandem vero balsami pectoralis & lactis usu cessavit ac integre æger fuit restitutus. Neque minus memoratu dignus est ille casus, quem peculiari *diss. de rarissimo succi nutritii ex thorace stillicidio*, ubi pleuritis tandem in empyema, sinistrum totum pulmonis lobum, consumens, quod sectio detexit, degeneravit, erosis simul & apertis ramulis ductus thoracici, quia succus chylosus, dulcis, lacteus per multos annos ad aliquot uncias singulis diebus ex thoracis apertura, quæ, ad empyematis exclusionem, acu facta fuerat, exstillavit.

§. X.

Notabile vero, est quod pleuritis multo facilius in empyema cedat, quam peripnevmonia, quia, recte monente *Cælio Aureliano pag. 420.* peripnevmonia est tumor in toto pulmonum corpore, pleuritis vero tantummodo

in

in ejus parte, vel potius, pleuritis eſt inflammatio magis ſuperficialis, peripnevmonia vero altior & profundior: in hac ſangvis magis ſeroſus, in illa cruor craſſus ſtagnat. Dein pleuritidi magis juvenes, ſucci & ſanguinis pleni, & ſpongioſæ habitudinis, obnoxii ſunt, in peripnevmoniam vero magis melancholici, melancholico-ſangvinei, ſenes & qui ampla & craſſo ſangvine turgida vaſa habent, incidunt. Sicuti vero ſangvinis chyloſi & gelatinoſi facilis eſt in purulentam materiam tranſitus: ita cruor craſſus difficilius in pus mutatur, ſed magis in corruptionem vel ſphacelum abit, aut vaſa obturat, quare peripnevmonia eſt valde acutus morbus, qui niſi intra paucos dies diſcutitur, funeſtâ ſphacelatione vel ſuffocatione perimit.

§. XI.

Quod vero tam male & ſiniſtre pleuritidis curatio ſæpius ſuccedat, in culpa ſæpisſime eſt imprudens practicorum methodus, qui in ſanguine detrahendo vel nimis parci ſunt, vel interdum nimis liberales & effuſi: utrumque malum & pleuritidis felicem ſanationem interturbat. Rectisſime enim *Cl.* Helvetiorum medicus *Verzaſcha Obſ.8.* confirmat, ex neglecta venæſectione empyema facillime ſubſequi, præſertim in ſpongioſi habitus corporibus. Et *Cl. Heurnius in Comment. ſuper aphor. VIII. Lib. V.* in hujus confirmationem ſequentem adfert hiſtoriam: *Vidi*, inquit, *juvenem triginta annorum ſucci ſangvinisque plenum, qui, cum ruri eſſet, humi dormivit ac in pleuritidem incidit: tarde huic à Medicis parumque ſangvinis detractum fuit, dolor perſeverabat, decimo quarto in empyema verſum fuit malum, dein expuratum, tandem cum foeda multa expectoraſſet ac extabuiſſet, obiit.*

Idem

Idem evenit & empyema naſcitur, ubi nimium ſangvinis, per iteratas venæ ſectiones detrahitur, quia hæ aliquoties repetitæ expectorationem ſupprimunt, unde bene *Ballonius Lib. II. epid. pag. 226.* ſcribit: *revera graviter ab iis peccatur, qui in pleuritide naturam multo, detracto ſangvine exinaniunt.* Et hæc quoque dubio procul cauſa fuit, quare in juvene viginti annorum, in quo decies phlebotomia celebrata pleuritis in empyema (vid. *Riverii Cent.1.obſ.79.*) degeneravit.

§. XII.

Porro ingens humorum decubitus ad pectus, in iis præſertim qui pituita abundant & mali habitus ſunt, diuturnam humidam tusſim cum ſpirandi anguſtia ſuſcitat, qua demum ita læditur pulmonum ſubſtantia, ut copioſisſima materiæ purulentæ & chyloſæ fiat rejectio, quam extrema corporis macies ac languor ſequirur. Tono namque vaſculorum & membranarum pulmonalium deſtructo, humores ibi cum ſangvine congeſti hærent & acriores redditi, diſtendendo & erodendo, ingentes cavitates efformant, ad quas perpetuus ſuccorum eſt affluxus, ſtagnatio & extravaſatio. Quam vero difficile ſit hunc motum humorum a pectore ad alia loca derivare & cavernas ad conſolidationom perducere, pulmonum tonum deperditum reſtituere, ii norunt, qui in artis operibus cum ſolertia verſantur. Non vero ſolum medici imprudenti medela, ſed ipſi quoque ægrotantes, perverſo victus regimine, ſæpenumero non parum contribuunt, ut humida diuturna tusſis tandem in phthiſin terminetur. Pesſimus enim practicorum mos eſt, in tusſi, cujuscunque etiam originis vel generis fuerit, dulcia, incraſ-

craſſantia, emollientia in magna copia præbere, quibus cum pulmonum, tum ventriculi e inteſtinorum robur amiſſum plus adhuc labefactatur, cui potius, convenienti ſtomachica & balſamica medicina, erigendo & ſuperfluis humoribus evacuandis, in curatione unice intenti eſſe debebant.

§. XIII.

Ex ſpirandi anguſtia atque difficultate, quæ orthopnœæ vel aſthmatis nomine ſignificatur, tumores œdematoſos & hydropes, tam thoracis quam abdominis, progigni, in praxi ſæpe ſæpius animadvertitur. Et quo magis aſthma urget, ut eſt ſpaſmodicum & convulſivum, eò facilius funeſtum thoracis hydropem, vel etiam ipſum aſcitem producit, ſicut contra lentum & diuturnum aſthma paulatim cachexiam & œdemata pedum poſt ſe trahit. Quemadmodum vero horum affectuum generatio procedat, explicatu non adeo arduum eſt, quandoquidem vel ob ſpaſticam vaſorum pulmonalium anguſtiam, vel ob meatuum non infrequenter à polypo obſtructionem, ſangvis ex uno cordis ventriculo ad alterum ægerrime per pulmones traducitur, ſed ad cavitatem dextram & hinc ad univerſum venarum genus, propter obicem poſitum, regurgitat. Et quia tardisſima hinc fit ſanguinis ex venis in arterias transfuſio, hinc ſeroſi humores quam facile in venis repletis ſecedunt inque poroſam ſubſtantiam ingrediuntur. Longe vero celerior hæc feri à ſangvine decesſio tam in pericardium, quam in thoracis cavum peragitur, ubi vel polypo vaſa pulmonalia infarcta ſunt vel convulſivum, longiori temporis ſpatio adfligens aſthma, liberum ſangvinis iter per

pulmones intercipit, tunc enim seri per meatus patulos in cavitates expressio urgetur ac promovetur.

§. XIV.

Nunc à media regione ad infimam veniendum est, ubi eos morbos, qui ex visceribus abdominis, à praecedenti morbo debilitatis, prodeunt, spectabimus. Ex iis vero, qui in ventriculo ac intestinis sedem suam atque domicilium habent, saevitiamque illic exercent, vix ullus frequentior est, quam spastico flatulentus, multis & variis pathematibus conspicuus, quem nostro aevo mali hypochondriaci, vel hysterici, si feminae adfligantur, nomine salutare solent. Nam quando universus à faucibus usque in anum desinens nerveo-membranaceus exquisitisfimae sensationis canalis, à morbo praecedente laesus fuerit, adeo ut ejus tonus ac motus peristalticus destructus vel crusta villosa, quae colatorii vice fungitur, obstructa aut glandulae, quae solventem & fermentalem succum praebent, obstructae fuerint, aut bilis quae harum partium optima veluti medicina est, intemperata evadit: nihil aliud efficitur, quam ut abolita digestione & fecum debita expulsione multi humores crudi, viscidi, corrosivi ibi consistentes, nervosas partes exagitando, spasmos, convulsiones & flatulentias proferant. Quae cuncta ob consensum generis nervosi anxietates, dolores, inquietudines, maximasque molestias in capite, thorace, abdomine procreant. Jam vero diligenti & attenta observatione practica constat, hypochondriacum hunc morbum non frequentius ingenerari, quam ab intermittentibus, praesertim tertianis, male curatis; nam si ante correctionem vel evacuationem materiae, quae febrilis

com-

commotionis causa est, paroxysmi variis artificiis constrictoriis nimis propere reprimuntur, ea intus remanet, & ex mora deterior facta alias periculosiores stricturas, cum offensione ventriculi & intestinorum, efficit, idque eo magis, si diætæ vitium aut intemperantia affectuum, quibus in passionibus spasmodicis concitandis nihil potentius est, accedat. Intermittentes enim febres cum fomitem & mineram suam in ventriculi ac intestinorum valvulis ac plicis habeant, in sensibilissimo hoc canali suam potentiam, quæ vix ullis aliis quam spasticis tensionibus absolvitur, exserunt; quod in superiori *de febrium generatione dissertatione* satis solide ac copiose ostensum est. Quapropter pessimi illi artifices serio & sedulo monendi sunt, ut ne imprudenter sistendo febres irreparabile sanitatis decrementum ægrotantibus adferant, quod cum ingenti dolore & angore quotidianis fere exemplis conspicimus.

§. XV.

Simili ratione diarrhœæ & dysenteriæ neglectæ, vel perperam tractatæ, immedicabilem sæpe in intestinis læsionem relinqvunt, quæ identidem in spasticis hypochondriacorum æmulis pathematibus consistit. Nam quid frequentius est, quam quod ab intempestivo adstringentium in hisce morbis usu vel vita periclitetur, vel diuturnus fere insanabilis spasticus remaneat morbus, qui mala diæta & inordinatis animi affectibus multo pertinacior fit & ingravescit. Laborabat ante annum honestissima fœmina post male tractatam dysenteriam sanetis acerbe & graviter variis symptomatibus, cujus generis fuerunt inappetentia, macies, phlogoses, atroces dorsi,

ſi, lumborum & abdominis roſiones, ingentes anxietates, alvi ſegnities, mox etiam interdum copioſisſima dejectio, quæ mala ultra ſex menſes eam cruciabant, tandem, divina adſpirante gratia, antiſpasmodicis, roborantibus & leniter evacuantibus à me curata, perfecta ſanitate jam fruitur.

§. XVI.

Deinceps ex intermittentibus diuturnior quartana plerumque infimi ventris viſcera, ut hepar, lienem & pancreas, adeo lædere ſolet, ut funeſtus hydrops ſubſequatur, ſiquidem hæ febres altius utplurimum radicem ſuam in viſcerum tono deſtructo, eorumque à ſangvine craſſo infarctu, poſitam habent, unde etiam magnam prudentiam, & ſufficiens quoque tempus ad ſanandum, deſiderant. Niſi enim obſtructio illa viſcerum expediatur & ſangvini ac humoribus per vaſa abdominis venoſa liber circulus reſtituatur, ſupervacanea vel noxia omnis febrilem impetum ſiſtens medicina eſt. Tum enim nihil eſt inconſultius quam poſthabita ſangvinis misſione, vel viſcerum obſtructorum apertione, aut alvi ductione, ſpecificis ſic dictis, ex quorum numero ſunt cortex chinæ, fraxini, radix tormentillæ, plantaginis, alumen & vitriolacea, motus febriles reprimere. Hæc enim coagulando humores, infarctum & indurationem viſcerum adaugent, quo fit, ut ibi, intercepto ſanguinis curſu, ſerum in vaſa lymphatica magna copia ſecedat, unde in hydatides abeunt, quæ poſtea disruptæ, ſerum in abdominis cavum funeſto effectu effundunt. Quem generationis hydropis modum jam olim *Galenus in Cap. VII. aph. 55. & Lib. IV. aph. 11.* optime tradidit, dum inquit, *ſi aliquando*

con-

contingit, hydatides, sive vesicas hepatis aqua plenas disrumpi, effunditur aqua ad locum membranæ abdominis interioris epigastrio respondentem, in quo etiam hydropicorum aqua congregatur. Idem gravissimus auctor *Lib. III. in loc. affect. Cap. III.* de hydrope, quartanis male curatis succedente, conqueritur, cum ait: *quartanæ male curatæ hydropem accedere crebro vidimus, præsertim si ægrotus in victu aberraverit & intempestivo frigido potu caloris levamen quæsiverit, quo humores incrassantur, obstructiones & scirrhum in hepate ac liene pariunt & tum præcipue, si dejecti in paroxysmo particulari, caloris putridi exhalationem externo quæsito frigore cohibuerint: qui impulsus utrumque hypochondriorum viscus adurit & indurat.* vid. *Joh. Langiut Epist. 48. pag. 175. & Epist. 39. pag. 142.* ubi hunc in modum differit: *nisi in febribus putridi humoris copiam ademeris, tum non modo tantam crudi humoris copiam calor naturalis concoquere non poterit, sed præcipue in statu & morbi declinatione resoluta per calorem febrilem & sudorem subtili humorum substantia, fœculentior pars* (*Germ.* der Fieber-Kuche) *derelicta, fungosam ac raram epatis ac lienis substantiam ita infarciet & obstruet, ut tandem, utroque viscere, vel altero scirrhis obsesso & indurato, hydrops aut crurum œdema febrem excipiat. Quod tum maxime accidet, si alterantibus frigidis, citra evacuationem lenitivam aut evacuativam, usus fueris, quæ materiam plus ingrossant, quam resolvunt. Quare, ne in febribus interpolatis nimis diu frigidæ potu utaris, diligenter caveto.*

§. XVII.

Præterea renes à præcedente morbo debilitati, tono eorum destructo, non modo facile inflammantur, exulcerantur, sed & ad calculorum generationem proni

ac dispositi evadunt. Evenit id maxime in plethoricis, vel quibus redundans sanguis per uterum aut ani venas non expurgatur, vel expurgari desvescit, hinc ipse, circa renum vasa in lumbis stagnans, gravativum ibi dolorem æstumque efficit, quem dolorem, si imprudenter medici calculo adscribant, calidiora, quæ urinam movent & calculos pellunt, propinent, gravia dicta renum vitia pleno alveo emergunt. Nam renalium glandularum & vasculorum tono, ob nimiam distensionem, destructo, tardius procedit urinalis laticis secretio & descensio ad vesicam, quare in syphunculis urinariis si stagnat, tartarum, qui calculi est materia, quam lubenter deponit. Deterior vero res est, si inflammatio, & ex hac apostema, aut ulcus generetur. Rectissime vero hi renum morbi præservantur matura sangvinis missione, quam etiam *Riverius Cent. II. Obs. 15.* item *Grülingius in praxi Tr. de calculo pag. 16.* ad hunc scopum obtinendum magni faciunt. Et hæc quoque est ratio, quare hæmorrhoides supervenientes nephriticis, ceu salutiferum remedium, summopere *Hippocrates aph. 11. Lib. VI.* dilaudat: quapropter naturæ hoc consilium in avertendis his morbis medici salutariter imitari debent & vel hæmorrhoides fluentes efficere, vel pedum venas aperire.

§. XVIII.

At si calculus diutius & firmius principio uretheris impactus hæret, nec ex sede hac dimovetur: nervosas has partes perpetuo vellicando ingentem in ventriculo nauseam & ad vomitionem suscitat irritationem, adeo, ut si quando nec natura, nec ulla arte peregrinus hic hospes ce-

cedere velit, perpetua ventriculi ſubverſio cum anxietate, inappetentia, macie & tandem mors ſubſequatur, quale miſerum & triſte exemplum non ita pridem in præclaro hujus urbis medico conſpeximus. Nam magnum & arctius eſt cum renibus & ventriculo conſortium, hinc *Langius in Epiſt. 45. pag. 168.* ſcribit: *plures calculo renali affectos plusquam annuo ciborum faſtidio tabeſcere vidi nec unquam eſuriiſſe, in quorum cura alii medici ventriculi imbecillitatem, alii venarum meſenterii & hepatis vel ſplenis obſtructiones incuſarunt;* ſpaſmus enim à calculo ſuſcitatus usque ad totum ventriculum, & ſæpe etiam ad duodenum, pertingit, qui, moleſta conſtrictione ejus periſtalticum motum validiſſime invertit, unde patet etiam ratio, quare calculoſi facile fiant icterici. Neque prætereundum eſt, quod crebra ex calculo adflictio ita ventriculi atque inteſtinorum tonum ac robur imminuere ac labefactare poſſit, ut colica tormina & flatulentiæ calculi obnoxios levi data occaſione vel cauſa graviter exerceant.

§. XIX.

Ex renali calculo, ſi quando in veſicam prolapſus ob magnitudinem non foras eiicitur, continua tartari urinalis accretione calculum veſicalem generari extra dubitationem eſt. Igitur periti eſt medici, calculi qui ex renibus in veſicam deſcendit, comminuere & excluſionem per urethram omni modo promovere, cui ſcopo obtinendo diuretica utique proficiunt.

§. XX.

Ex utero quoque male antea affecto plures prodire novos morbos ac vitia longa experientia ac uſu compertum perſpectumque eſt. Obſervamus id maxime poſt ab-

abortum vel partum, quem varia mala, quibus virgines non obnoxiæ ſunt, inſequi ſolent. Quid enim frequentius viſitur, quam poſt puerperium vel abortum nimia ſangvinis vel ſeri viſcidi albi fieri profluvia, & abortus nulla etiam comparente cauſa, de novo facile contingere, unde in mentem mihi ſubit aurea illa nunquam ſatis laudandi ſenis *Lib.V. aph.45.* ſententia: *quæcunque, corpore bene conſtituto, bimeſtres atque etiam trimeſtres abortiunt, nulla incidente abortionis cauſa, his ſane cotyledones*, i. e. *venarum ac arteriarum orificia plena mucoris ſunt & non poſſunt expandere fœtum, ſed disrumpuntur.* Cauſa tam frequentis mali absque ulla externa occaſione nulla alia eſt, quam intermiſſa ſangvinis detractio vel alvi ductio neglecta. Hinc ante ingravidationem, vel etiam commodis menſibus, purgatio ex lenioribus, quæ veteres ob eximium uſum benedicta vocarunt, vel temperate aloëticis balſamicis pillulis inſtituatur. *Matrona*, inquit, *Heurnius in Comment. ad hunc aphoriſm. quædam ſæpius abortierat & pituitoſa natura erat, cum vero medicinarum (puta) laxantium uſum iniit, feliciter geſtationem perfecit.* Suadeo igitur cum *Platero in Obſ. Lib. 1. pag. 86.* ut puerperæ poſt partum bene purgentur, ne graves fiant morbi. Neque tantum purgandum eſt, ſed etiam convenienti diæta vitæque regimine & aliis internis & externis roborantibus priſtinus utero tonus reparandus eſt: quo ſalvo ac vigente & menſium fluxus recte & ordine procedit: quo deſtructo, inordinati fiunt menſes, & inde univerſa corporis œconomia detrimentum patitur.

§. XXI.

Ad partes, quod attinet, genitales & hæ facile vitium con-

contrahunt ab antecedente morbo, quod ad nova mala ſuſcitanda idoneum eſt. Animadvertimus id frequentius in gonorrhæa, cui, ſive malignæ ſive benignæ, ſi nimis cito adſtringentibus cohibetur, multa ac varia mala ſuperveniunt. Ex intempeſtivo enim conſtringentium uſu glandulæ, quæ proſtatæ adpellantur & genuinam gonorrhœæ ſedem conſtituunt, facile indurantur & in diuturnum ulcus abeunt, ex quo, cum continua fœtida ſanies profluat, inſanabile quoddam laticis ex urethra fit profluvium. Et quia hæc ſubtilis acredinis materia contermi-nas partes veſicæ, nempe ſphincterem, afficit, unde ſucceſſive ejus fit eroſio, quæ ægre conſolidatur: perpetuam fere iſchuriam & dolorificam ſtranguriam cauſatur.

§. XXII.

Neque poſtremo loco prætermittendum eſt, quod dolores, ſi atrociores fuerint & diu perſeveraverint, univerſum nervorum genus adeo debilitent & à tono ſuo partes ſenſui & motui dicatas dejiciant, ut paralytici vel alii nervorum affectus, etiam epilepſiæ inde propullulent, cujus rei clariſſimum documentum edit gravis inteſtinorum dolor, qui colica communiter vocatur, cui non raro paralyſis ſuccedit, quemadmodum id per experientiam ſatis conſtat & multi auctores obſervationibus id confirmant. Egregius vero hanc in rem extat locus in *Paulo Ægineta Lib. III. pag. 251. Colica affectio peſtiferæ cujusdam luis modo eſt graſſata, ex qua plerique in morbum comitialem, alii in artuum reſolutionem, ſenſu incolumi, nonnulli in utrumque ſunt prolapſi ac eorum, qui in comitialem morbum inciderunt, plures interiere, ex iis vero, qui in reſolutionem, plures evaſerunt.* Epilepſiæ fiunt, quando ob vehementem

D in-

intestinorum spasmum & vasorum constrictionem sanguis urgetur ad caput & spasmus quoque ad meninges penetrat, hinc *Thonnerus Cent. II. Obs. 3.* identidem post colicam notavit epilepsiam & quod omnia duplicata conspecta fuerint, humore crystallino quasi è sede sua dimoto. Paralysis vero gravem coli dolorem sequitur, quia ordinario post nimiam partium spasticam constrictionem, postea atonia & debilitas sequi solet, ad quam promovendam multum valent opiata, quæ ad infringendos dolores, larga & repetita sæpius dosi, practici propinare consvescunt, qua de causa periti medici horum usum serio & sedulo dissvadent, hinc *Baglivus in praxi Med. Lib. I. §. 1. de colica* apposite ita scribit: nihil familiarius colicæ supervenit, quam paralysis, cave igitur ne opiata copiosius in ea exhibeas, solet enim post opiata magnus sudor supervenire & exinde paralysis. Hanc ob causam quoque *Cl. Raygerus Obs. 50.* in crudeli intestinorum dolore pillulas Wildegangii rejicit, quia facile in somno sudor & paresis succedit. Colicis vero & calculosis, vel etiam tertianis, quod facile icteri superveniant, ratio est, quia spasmus, in his morbis ad duodenum & vasa cholodocha pertingens, ea valide constringit, ut bilis liber ad intestina descensus amplius fieri nequeat.

§. XXII.

Vidimus hactenus morborum aliis supervenientium primordia atque origines, quæ potissimum destructo partium, quibus insident morbi, tono debentur. Jam vero nobis propositum est breviter strictimque ea considerare vitia, quæ ex morborum reliquiis proveniunt. Primum vero placet hanc in rem divinum nostrum senem au-

audire, qui *aphor. 32. S. IV.* hunc in modum ſcribit: *quibus à morbo reſtitutis quidpiam eſt infirmum, ibi abſceſſus fiunt.* Quem aphoriſmum *Cl. Heurnius* optime ſic explicat: *quando poſt morbum infirmitatis aliquid ſupereſt, quæ ex laſſitudine & imperfecta criſi judicatur, ita, ut ſuperſint materiæ febrilis reliquiæ, aut, ſi liberalius ſe potu & cibo invitent, quam immutata ventriculi actio, temperamentum & habitus perferre poſſunt: tunc in diſcrimen venit homo, quia partes internæ & externæ labefactatæ ſunt, hinc, ſi non accurata diætata acceſſerit, hepatis & lienis ſcirrhi vel cephaleæ vel foras in artus, ſi ibi imbecillitas, abſceſſus effunduntur. Quare, ne quid coacervetur, dentur pillulæ aloëphanginæ, maſtichinæ vel Rufi vel tale quid.* Spectat huc quoque *Aph. XII. Sect. II. morborum reliquiæ, quæ a criſi ſuperſunt, reciduos morbos parere conſveverunt.* Fit hoc maxime, quando ob fractam naturæ virtutem, ſicut rurſus bene id explicat *Heurnius*, materia morbifica non tota fuerit excluſa, neque in declinatione alvus purgante ſollicitata. *Notæ vero reliquiarum morbi ſunt oris ſiccitas, inappetentia, agrypnia, langvor, quare recte concludit idem auctor: plerumque jubemus, ne fiant recidivæ, ut quinto vel ſexto die, cum jam convaleſcunt, aſſumant tres vel quatuor pillulas de hiera cum agarico vel maſtichinas vel ſyrupum laxativum aut pillulas Rufi vel aliquid rhabarbari aut paſſularum purgantium.* Profecto cedro digna ſunt hæc ſaluberrima monita, quæ nos docent, ut quieſcente nunc morbo, omne, quod adhuc noxium & morbificum eſt, ſive in ventriculo ſive in venis ſubſtiterit, excludatur & corpus ab omni perniciali & excrementitio ſucco liberetur, eo, quod hic facile pabulum ac fomentum recidivæ vel novum morbum ſubminiſtrare poſſit.

§. XXIV.

At vero in hoc & graviter & communiter medici peccant, quod in fine morbi, & ægris convalescentibus, ac morboso spasmo remittente, morbi noxias reliquias neque evacuantibus neque sudoriferis educant, neque robori naturæ atque ventriculi per congruam diætam & proba stomachica debite succurrant. Nam, quo langvidius medentis auxilium est in impetu & statu morbi, eo certius & potentius in ejus principio atque in declinatione, & quidem ineunte morbo, ut, natura adhuc valente, obstacula removeat & materiam, quæ in vitio est, imminuat; tum declinatione vero ejus opera necessaria est, ut corpus debilitatum rursus confirmet, vires fractas erigat, quod restat adhuc noxium expellat & hac ratione novi morbi, plerumque deterioris, generationem impediat.

§. XXV.

Si vero ullo in morbo, certe in variolis & morbillis, reliquiæ morborum, ut expellantur, necessarium est, quod si non accidit, gravissima symptomata & morbos relinqvunt. Nam quemadmodum in dictis morbis lympha universi corporis, veluti fermento quodam maligno, inquinata, corrupta & corrosiva redditur, ita multo magis id accidit, si, dissipata per antecedentem æstum sulphurea & balsamica sangvinis portione, fermenti reliquiæ fuerint quæ tam acrem ac corrosivam reddere possunt lympham, ut, non modo in externis, etiam osseis partibus, sed & in visceribus, præsertim pulmonibus, ingentes erosiones, exulcerationes vel etiam apostemata fiant, qua de re passim obvii libri medici consuli possunt. Et, ut paucos tantum in medium adducamus, *Hildanus Cent. VI, Obs. 82.* post vario-

riolas non exacte curatas corneæ erosionem, tubercula & apostemata circa juncturas, item catarrhos suffocativos & aphoniam notavit. Evenit hoc maxime, quando nimis cito incautius frigori se exponunt, ut bene notavit *Cl. Albrecht in Misc. Nat. Curios. Dec. III. A. III. Obs. 126.* videlicet inde quidam, post variolas, indolentibus tumoribus, qui postea in abscessus fistulosos ipsi ossium compagi haud parcentes, mutati sunt, in tibiis & brachiis affecti sunt & scitè addit: *hoc fateri cogor, vix iis, qui reliquias morbi purgantibus, præsertim mercurialibus, sedulo everrebant, vel earum virus aliis idoneis præsidiis destruebant, tale quid obtigisse.* Ceterum quanta corrosio lymphæ, post variolarum morbum non bene curatum, sit, variæ observationes docent, de quibus *Dec. III. A. IV. Obs. 1. consule: vidi,* scribit *Cl. Franckius, qui per variolas in tussim ferinam, in tabem, hecticam & phthisin inciderant, vidi qui in ophthalmias, cæcitatem, varia ulcera, scabiem malignam & abscessus inciderunt. In filio Bregensi, post variolas, pædarthrocace in manibus, pedibus & spina dorsi ac tandem mors.* Et horrenda ulcera post variolas emergentia *Tulpius Cap. 52. & 54.* quam optime describit. Ulcera mala, pus acerrimum fundentia, notata quoque sunt a Collectoribus actorum Uratislav. anno 1700. p. 6. Sunt verò variolæ & morbilli admodum inimici pulmonibus & facile ibi oppressionem vel suffocationem relinquunt aut catarrham suffocativum faciunt, dubio procul si materia ad nerveas pulmonum membranas expellatur. Phthisica quoque ulcera, post variolas relicta, & nos in praxi annotavimus & tristissimo exemplo & casu *Serenissimus Saxoniæ Princeps*, ante aliquot annos hic placide defunctus, id confirmat, ubi in thorace aperto integer pulmonis lo-

lobus, vaſorum ramificationibus relictis, totus corruptus & conſumtꝰ, fœtidiſſimo & copioſiſſimo pure in thoracis cavitatem effuſo, viſus fuit. Ut itaque evitemus omnia damna, quæ poſt variolarum decurſum incidere poſſunt, opus eſt, ut non modo blandis evacuantibus, ſed & diaphoreticis & infuſis ſanguinem depurantibus, per notabile adhuc tempus inſiſtamus. Recte enim & perite Cl. Helvetiorum medicus *Derebecque obſ. 104.* ſcribit: *Quotquot, variolis ſiccatis, purgati non fuerunt infantes, in graves morbos inciderunt, in hydropem, ſcabiem, phthiſin, cæcitatem, oſſium cariem & alios innumeros.* In virgine nobili, quæ, ſine evacuatione, nimis cito corpus frigido aëri expoſuit, omnium partium contracturam, eamque inſanabilem, conſpeximus. Ad morbillos quod attinet, ut in infantibus ſubinde ſuffocativum catarrhum relinquunt: ita variolis etiam & morbillis lympha peccans acrior nervis pnevmonicis maxime moleſta eſt, teſte tusſi, quæ perpetuus fere horum morborum comes eſt. Quare relinquitur in hoc viſcere, fracto morbi impetu, declinatione, magna atonia, ob quam coacervati viſcidi humores ibi congeſti hærent & ſuffocationem, niſi cita ope ſuccurramus, inferunt. Præſtat itaque dictis in morbis & humorum edulcorationi & viſcidorum, per alvum ducentia, evacuationi per tempus adhuc invigilare.

§. XXVI. Deinceps, ſi unquam utiles ac neceſſariæ primarum ſic dictarum viarum evacuationes ſunt, certe in puerperis id valet. Nam non modo tempore gravidationis, ſed & ipſo in puerperio magna colluvies impurorum humorum gignitur, quos niſi cito & clementer ſubtrahas, mala, non ſine periculo, inde naſcuntur. Pesſimus itaque

&

& deteſtabilis noſtris temporibus opiorio invaluit, puerperas, præſertim primis ſeptimanis, plane non eſſe purgandas, ſed ab omni evacuatione abſtinendum. Verum magna damna hinc ſubinde experiuntur, nam exanthema illud, quod purpura vocatur & in noſtris regionibus puerperis familiariſſimũ eſt, vix ulli alii cauſæ, quam neglectæ primarum viarum evacuationi, adſcribi debet. Nam impuri ex venis adfluentes ad inteſtina humores bilioſi & lymphatici, diuturna mora, putreſcunt, qui, rurſus delati ad ſanguinis maſſam, exanthemata purpuracea hæc vel erypſipelacea efformant. Ad quæ præcavenda nihil conſultius eſt, quam altero vel tertio à puerperio die, poſteaquam omnia rurſus quieta facta fuerint, balſamicas pillulas ſingulis tribus diebus exhibere, qua methodo non modo à purpura, ſed & ab aliis gravioribus accidentibus puerperas immunes perſiſtere, indubitata & creberrima experientia confirmati ſumus.

§. XXVII. Ejusdem exanthematis purpuracei malum, in noſtris hic diſtrictibus, compluribus acutis morbis, ut variolis & morbillis, febribus continuis, etiam malignis, in declinatione, non ſine ſummo vitæ diſcrimine, ſæpius ſupervenire ſolet. Rationem vero nullam aliam invenio, quam quod peſſima opinio apud nonnullos medicos usque eo regnavit, alvi ductionem dictis in morbis periculi eſſe pleniſſimam, unde per quinque vel ſex dies & ultra ægrotantes ſine hac relinquunt, quod non poteſt non peſſime cedere. Nam perpetuus cum ſit ſuccorum in morbo è corpore ad inteſtina affluxus, non poteſt aliter fieri, quin, ſi non excludantur, mora & æſtu plane alienam & malignam naturam induant. Hinc aliorum morborum fomitem

tem præbent, eoque magis, ubi sudorifera calida adhibentur, quæ exagitatione putredinem humorum auctam in intima corporis penetralia insinuant, quare optimum consilium est, alvum nunquam diu adstrictam retinere, sed enematibus vel blandis vacuantibus eam liberam servare. Quare salubre monitum est *Riverii in praxi Med. Lib. XVII. Cap. I. de variolis:* enemata, non solum in morbi principio, sed etiam toto morbi decursu, usurpanda esse, si alvus sponte non fluat idque singulis vel alternis diebus; quod præclarum præceptum in omni febrium curatione servandum est.

§. XXIIX. Tandem de recidivis morborum, præsertim febrium, unde suam trahant originem, quædam promenda sunt. Fiunt vero hæ ipsæ, ubi materia morbi nondum penitus e corpore exclusa fuerit, sed adhuc intus latitat, id quod ex imperfecta crisi & symptomatibus remanentibus judicandum est: vel fiunt, quando nova ad morbum producendum generatur materia, quod fit, si, ob malam & perversam diætam & evacuationes, per omnis generis evacuatoria, neglectas, in debilitato & languido corpore facile multæ & impuræ cruditates novum fomentum morbo præcedenti ingenerantur, qui eo facilius paroxysmos, præsertim in febribus, repetunt, quo plus ad commotiones istas spasticas nervorum ac fibrarum genus adhuc est dispositum. Nostrum igitur est consilium, si præcavere febrium recidivas velimus, ut ventriculi convenienti diæta habeamus rationem & infusis roborantibus ac diaphoreticis transpiratum juvemus, nec benigna & balsamica evacuantia negligamus.

